

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

УДК 94(477.83/.86):070 "1889/1914"

ДІЯЛЬНІСТЬ ФІЛІЇ ТОВАРИСТВА "ПРОСВІТА" У М. КОЛОМІЯ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Андрій КОРОЛЬКО

Державний вищий навчальний заклад

"Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника",

кафедра історії України і методики викладання історії,

вул. Шевченка, 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна

DOI: 10.15330/gal.33.93-112

e-mail: korolko_andr@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7435-5806

У статті досліджується діяльність філії товариства "Просвіта" у м. Коломия наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Проаналізовано статuti "Просвіти" щодо організації діяльності філій і читалень культурно-просвітницького товариства. Простежено форми роботи і практичні кроки діяльності філії "Просвіти" в м. Коломия у досліджуваний період. Звернуто увагу на труднощі у роботі осередку товариства у зв'язку з діяльністю читалень Товариства імені М. Качковського та "Коломийського товариства "Народних спілок"", які знаходилися у фарватері впливу москвофілів та радикалів. Висвітлено діяльність двох читалень "Просвіти" у м. Коломия – на "кутському передмісті" та ім. Тараса Шевченка. Відзначається, що філія "Просвіти" наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. стала основним засобом впливу на суспільну думку та підняття культурного рівня жителів краю. Її члени виявляли в міському і сільському середовищі людей, здатних до розумової праці, залучали до суспільно-політичної діяльності з перетворенням у подальшому на провідників української нації.

***Ключові слова:** філія, "Просвіта", читальня, Покуття, культурно-просвітницька робота, бібліотека.*

Заснована в 1868 р. громадська організація "Просвіта" ставила за мету посилення культурного розвитку та піднесення національної свідомості українського народу. З початком ХХ ст. "Просвіта" поширила діяльність на всі українські землі. Створена в останній чверті ХІХ ст. організаційна структура на місцях (філія – читальні) підпорядковувалася головному осередку товариства у м. Львів. Саме на філії "Просвіти" в умовах політизації національного руху покладалася велика надія в культурному пробудженні українців Австро-Угорської імперії.

Мета статті – комплексне дослідження діяльності філії товариства "Просвіта" у м. Коломия наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Її досягнення передбачає вирішення таких завдань: проаналізувати статuti "Просвіти" щодо організації діяльності філій і читалень культурно-просвітницького товариства; простежити форми і практичні кроки філії "Просвіти" в м. Коломия у досліджуваний період; звернути увагу на труднощі у роботі осередку товариства у зв'язку з діяльністю читалень Товариства імені М. Качковського та "Коломийського товариства "Народних спілок"", які знаходилися у фарватері впливу москвофілів та радикалів; висвітлити діяльність двох читалень "Просвіти" у м. Коломия – на "кутському передмісті" та імені Тараса Шевченка.

Аналіз останніх досліджень. Ця проблема ще не стала предметом вивчення в історіографії. Окремі аспекти з досліджуваної проблеми знайшли своє відображення в наукових працях дослідників П. Арсенича¹, В. Бойцана², Р. Гарата³, І. Зуляка⁴, І. Монолатія⁵, А. Середяк⁶ та автора статті⁷

¹ Арсенич П. Філія "Просвіти" в Коломиї. *Бюлетень Івано-Франківського ОО ВУТ "Просвіта" ім. Т. Шевченка.* 1997. № 10. С. 7.

² Бойцан В. Читальня. *Енциклопедія Коломийщини.* Зшиток 12, літера Ч. Коломия : Вік, 2001. С. 38–45.

Важливим джерелом для вивчення проблеми є неопубліковані матеріали, які зберігаються у Центральному державному історичному архіві України у м. Львів. Нами опрацьовано окремі архівні справи фонду 348 “Товариство “Просвіта”, м. Львів”, зокрема листування, протоколи зборів, списки, звіти та різні документи про діяльність філії “Просвіти” у м. Коломия, а також читалень товариства на “кутському передмісті” та імені Тараса Шевченка⁸.

Ще одна група використаних джерел – українські часописи кінця XIX – початку XX ст. (“Діло”, “Батьківщина”, “Свобода”, “Читальня. Письмо з Просвіти”, “Ілюстрований календар товариства “Просвіта”). Тогочасна газетно-журнальна періодика пильну увагу приділяла культурно-просвітницькому становищу українців в Східній Галичині. Часописи друкували звіти про діяльність товариства, представлені й обговорені на щорічних загальних зборах чи спеціальних нарадах. Вони ознайомлювали загал із даними про кількість членів філій і читалень, змінами керівного складу інституції, пропозиції щодо корегування окремих статутних положень, із розвитком відносин з іншими українськими товариствами, заснування при читальнях крамниць і позичкових кас, видавничою діяльністю тощо. На сторінках тогочасних часописів у рубриках “Новинки”, “Новини”, “Новинки і всячина”, “Всячина і новинки”, “Письма з краю”, “Вісті з краю”, “Рух в руських товариствах”, “Рух політичний, просвітний і економічний руського народу”, “Вісті просвітні”, “Дописи Діла”, “Дописи”, “Обходи в пам’ять Т. Шевченка”, “3 ювілейних обходів у краї”, “Конкурси бурс”, “Конкурси бурс і інститутів”, “Оповістки” в різних за змістом і за формою статтях подавалася інформація про діяльність філії “Просвіти” в м. Коломия, читалень Коломийського філіального округу. Загалом, джерелознавча цінність публікацій періодики досліджуваного періодики полягає в тому, що тут поміщувалися доволі цінні інформативні матеріали з питань культурно-просвітницького та громадського життя краю, практичної праці осередків “Просвіти” на місцях.

Діяльність товариства “Просвіта” від часу заснування в 1868 р. до початку Першої світової війни регулювалася статутами 1868, 1873, 1876, 1891, 1906 рр. Перший статут надавав “Просвіті” характер наукового товариства, яке мало за мету не тільки ширити просвітні ідеї серед українського народу, але й пізнавати, збирати й видавати твори народної словесності тощо. Другий статут 1873 р. обмежив діяльність товариства через поширення просвіти серед народу. До 1876 р. “Просвіта” займалася не тільки виданням популярних книжечок для народу, але й сприяло виходу у світ шкільних підручників для руських (українських) гімназій. Статут 1876 р. відкрив дорогу для членства в товаристві не тільки для інтелігенції, але й для селян. Головним завданням нового статуту 1891 р. стало поширення просвіти серед всіх верств

³ Гарат Р. М. Філія “Просвіти” в Коломійі в документах Центрального державного історичного архіву в Львові. *Питання історії України*. Чернівці : Золоті литаври, 2000. Т. 4. С. 377–382.

⁴ Зуляк І. Роль “Просвіти” у поширенні економічних знань у Східній Галичині (кінець XIX – початок XX ст.). *Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2010. Вип. 19. С. 151–160.

⁵ Монолатій І. Цісарська Коломия. 1772–1918. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 312 с.

⁶ Середяк А. Діяльність товариства “Просвіта” в 1868–1914 рр. *Нарис історії “Просвіти”*. Краків ; Париж ; Львів, 1993. С. 18–42.

⁷ Королько А. Статути “Просвіти” – головний чинник організації діяльності філій і читалень українських культурно-просвітніх товариств в Галичині (остання третина XIX – початок XX ст.). *Калуські історичні студії*. Т. 3 : Збірник наукових статей, документів і матеріалів, присвячений 150-річчю створення товариства “Просвіта”. Івано-Франківськ, 2019. С. 29–41; Королько А. Діяльність осередків товариства “Просвіта” на Покутті наприкінці XIX – початку XX ст. (за матеріалами часопису “Діло”). *Покуття – колицка українського національного державотворення*. Івано-Франківськ, 2018. С. 237–266.

⁸ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАІЛ України). Ф. 348. Товариство “Просвіта”, м. Львів. Оп. 1. Спр. 2941: Списки членів філіалу в м. Коломия. 1880–1916 рр. 68 арк.; Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942: Листування з філіалом в м. Коломия про проведення зборів, нарад, затвердження статутів та інші організаційні питання. 1889–1913 рр. 223 арк.; Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2943: Протоколи засідань і загальних зборів членів філіалу в м. Коломия. 1897–1938 рр. 115 арк.; Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944: Звіти про діяльність філіалу в м. Коломия. 1899–1939 рр. 140 арк.; Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2959: Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про діяльність читальні ім. Т. Шевченка в м. Коломия. 1899–1937 рр. 76 арк.

українського населення краю. Для кристалізації організаційних форм роботи і посилення діяльності головного осередку “Просвіти” у м. Львів потрібно було відкривати нові філії і читальні товариства⁹. А тому перші читальні на власних статутах “Просвіта” почала закладати на початку 1890-х рр.¹⁰. Згідно нового статуту, автором якого був О. Колесса, читальні “Просвіти” за допомогою керівного осередку у м. Львів та філій на місцях мали створювати рільничо-господарські і промислово-торгівельні спілки, щадничі і позичкові товариства, шпихліри та крамниці, влаштовувати відкриті лекції, вечорниці, організовувати господарські і промислові виставки, навчати правильному веденню сільськогосподарських робіт, відкривати господарські і промислові школи¹¹.

Координуючим центром діяльності низки осередків “Просвіти” на місцях були філії, які знаходились у повітових містах. Їм підпорядковувалася робота читалень товариства, які зосереджувались по селах і містечках краю. 24 січня 1894 р. керівництвом культурно-просвітницького товариства був прийнятий перший устав (статут) для читалень “Просвіти”¹².

На початку 1898 р. на загальних зборах “Просвіти” у м. Львові її голова Юліан Романчук заявив, що в організації діяльності осередків товариства на місцях має бути певна децентралізація. Нагляд за культурно-просвітницькою працею читалень має здійснювати не головний осередок “Просвіти” у м. Львів, а відповідні філії товариства на місцях. Тому з плином часу філія “Просвіти” повинна знаходитися не тільки в центрі адміністративно-політичного повіту, але й в центрі судового повіту¹³.

В 1908 р. головним осередком “Просвіти” у м. Львів підготовлені збірник правил (регулямін) та інструкція щодо діяльності філій товариства. Керівний осередок філії, передусім його голова, є керманічем читалень “Просвіти” у своїй окрузі. У свою чергу, читальні товариства повинні бути вогнищем праці для просвіщення народних мас. Для організації і регулювання такої роботи мають створюватись спеціальні читальняні комісії. Провідники читальняної роботи по селах краю зобов’язані звертати увагу на такі ділянки праці: загальнопросвітню, економічно-господарську і суспільно-правничу. Представники читальняної комісії філії “Просвіти” зобов’язані щомісячно відвідувати збори читальні та хоча б раз в рік проводити люстрацію (перевірку) читальні. Щонайменше тричі на рік голова філії “Просвіти” повинен скликати збори голів або обраних відпоручників читалень та всіх мужів довір’я на спільну нараду, на яких мають подаватися методичні поради щодо подальшого ведення читальняної роботи. На останньому календарному засіданні заслуховується генеральний звіт про стан діяльності читалень у повіті. Після цього голова філії має відредагувати всі звіти місцевих осередків і загальний звіт про роботу читалень у повіті та надіслати цей матеріал головному осередку “Просвіти” у м. Львів. Окрім цього, голова філії (відпоручник філії) повинен контролювати касове діловодство філії, збір членських внесків, приймати відповідні рішення та надсилати дані до керівного ядра товариства у м. Львів. Визначені як відпоручники філії мужі довір’я зобов’язані опікуватися роботою читалень, здійснювати їх перевірку, виголошувати звіти, долучатися до створення нових осередків товариства¹⁴.

Осередок “Просвіти” у м. Коломия формувався на підвалинах Руського (Українського) літературно-драматичного товариства, заснованого 30 листопада 1879 р., і місцевої читальні (1878). Руське літературно-драматичне товариство у своєму розвитку ставило такі завдання: представляти театральні аматорські вистави; дбати про розвиток і збагачення руської (української) драматичної літератури шляхом видання творів вітчизняних і іноземних драматургів;

⁹ Новий статут Товариства “Просвѣта”. *Батьківщина*. 1891. 22 марта (3 цвѣтня). Ч. 12. С. 72.

¹⁰ Сорок літ діяльності “Просвѣти”. *Діло*. 1908. 8 грудня (25 падолиста). Ч. 276. С. 1.

¹¹ Загальні Збори товар. Просвѣта. (Конець). *Діло*. 1890. 13 (25) серпня. Ч. 182. С. 2.

¹² Перший уставъ для Читалень “Просвѣты” ухвалений Головнымъ Выдѣломъ товариства “Просвѣта” у Львовѣ дня 24 н. ст. сѣчня 1894 р. *Діло*. 1894. 19 (31) січня. Ч. 14. С. 1–2.

¹³ Промова голови товариства “Просвѣты” Юл. Романчука на загальнихъ зборахъ. *Діло*. 1898. 22 сѣчня (3 лютого). Ч. 17. С. 1.

¹⁴ Регулямін і інструкція для виділу філії “Просвѣти”. *Діло*. 1908. 5 червня (23 мая). Ч. 124. С. 2–3.

сприяти заснуванню Народного дому в м. Коломия. Протягом 1879–1882 рр. товариство поставило 24 театральні вистави¹⁵.

Філія “Просвіти” у м. Коломия відкрита 27 лютого 1877 р. Першим її головою був о. Іван Левицький, його заступником обрано о. Миколу Лепкого, а секретарем – Ісидора Трембіцького. Перше десятиліття осередок товариства, як засвідчує тогочасна українська газетна періодика, не проявляв особливої активності у розвії національно-культурного життя українства краю. У 1880 р. до складу коломиїської філії “Просвіти” входило 60 членів, переважно це були вчителі і священники краю. Кожен п’ятий з них був коломиїнином: видавець, редактор і журналіст Михайло Білоус (1838–1913), учитель Амброзій Галицький, священники о. Іван Коблянський, о. Антоній Волянський, Йосиф Кульчицький, гімназійний катехит о. Микола Лепкий, Клим Лукашевич, М. Остафійчук, судовий ад’юнкт А. Решетилівич, Віктор Слазінський, учитель Ісидор Трембіцький, гімназійний професор Теофіл Грушкевич¹⁶.

Піднесення діяльності культурно-просвітницького осередку пов’язане з обранням у 1889 р. на посади заступника голови філії проф. Т. Грушкевича і секретаря І. Гарасимовича, які регулярно влаштовували культурно-освітні і мистецькі заходи та готували звіти про свою роботу, направляли своїх членів з виступами до читалень сіл краю і для заснування нових осередків “Просвіти”¹⁷. У звіті філії за 1889 р. зазначалося: “На основі рішення нашого Виділу (керівництва осередку. – А. К.) з дня 26 липня с. р. і рішення загальних зборів Товариства в Станиславові з дня 29 серпня зайнялася наша філія долею сільських читалень”¹⁸. Члени філії відвідували читальні з лекціями, допомагали в створенні нових читалень, розповсюджували українські книжки¹⁹. Філія “Просвіти” у м. Коломия 25 березня 1889 р. однією з перших у Східній Галичині організувала поминальне богослужіння з нагоди річниці смерті громадсько-політичного діяча, члена-засновника “Просвіти”, Товариства ім. Шевченка, Народного дому, Народної ради, “Руського товариства педагогічного” Степана Качали (1815–1888)²⁰.

Знаковою подією національно-культурного пробудження українців краю стало проведення загальних зборів керівного осередку “Просвіти” в м. Коломиї 28 серпня 1890 р., яку організувала місцева філія культурно-просвітницького товариства²¹. Це були тільки другі збори з 1868 р., проведені не в м. Львів. Перший подібний захід організований у м. Станиславові в 1889 р. На загальних зборах “Просвіти” в головному місті Покуття мали розглядати два основні питання: будівництво власного будинку товариства в м. Львів та розгляд проекту Олександра Колесси про зміну статуту щодо розширення діяльності читалень “Просвіти”²². Після цього повинні були відбутися “селянські вечорниці”, влаштовані коломиїською філією “Просвіти”, де хоромі колективи і окремі виконавці з м. Коломия і м. Снятин та сіл Воскресінці, Балинці (нині село входить до складу Снятинського району Івано-Франківської обл.) Коломиїського повіту, Іллінці Снятинського повіту, Космач Печеніжинського повіту (нині село у складі Косівського району Івано-Франківської обл.), Тишківці Городенківського повіту, Ворохти Надвір-

¹⁵ Товариства для піддержки товариського и народного житя. І. Перше руске літературно-драматичне товариство въ Коломыѣ. *Иллюстрованный календарь товариства “Просвѣта” на рѣкъ звичайный 1886*. Львовъ, 1885. С. 84–85.

¹⁶ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2941. Арк. 1–2.

¹⁷ Філії “Просвѣти”. 7. Філія в Коломиї ... *Справозданє з діяльности Товариства “Просвѣта” за час від 1. січня 1898 до 31. грудня 1899*. Львів : З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, 1900. С. 13–14; ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 7–8.

¹⁸ Там само. Арк. 7 зв.

¹⁹ Гарат Р. М. Філія “Просвіти” в Коломиї в документах Центрального державного історичного архіву в Львові... С. 377.

²⁰ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 1–2.

²¹ Там само. Арк. 12 зв. ; До Русинѣвъ зъ повѣтѣвъ: Коломиїського, Снятинського, Косѣвського, Городенського и сусѣднихъ. *Дѣло*. 1890. 3 (15) серпня. Ч. 175. С. 1; Савчук М. Просвітняни Галичини з’їхалися до Коломиї. *Слово Просвіти*. 2018. 6 грудня. URL: <http://slovoprosvity.org/2018/12/06/prosvityany-halychyny-zijhalysya-do-kolomyji>.

²² Загальні Збори товар. Просвѣта. *Дѣло*. 1890. 11 (23) серпня. Ч. 181. С. 1.

нянського повіту мали виконати музичні твори М. Лисенка, М. Вербицького, А. Вахнянина, С. Воробкевича, В. Матюка та виголосити поезії Т. Шевченка²³.

На збори товариства прибуло близько 1 500 учасників. Серед поважних гостей були присутніми депутати австрійського парламенту і Галицького крайового сейму Т. Окуневський, К. Гаморак. Й. Гурик, Д. Савчак. Розпочалося урочисте дійство 28 серпня 1890 р. о 8 год з богослужіння у місцевій церкві, яку відправив о. І. Коблянський. Він також відкрив загальні збори “Просвіти”²⁴. Після цього сформовано секретаріат засідань, до складу якого ввійшли нотаріус В. Левицький та депутат Т. Окуневський. Із привітальним словом виступив голова “Просвіти” Омелян Огоновський. Однак після цього місцева влада на годину перервала роботу загальних зборів, мотивуючи тим, що в канцелярію коломийського староства не надійшло відповідне повідомлення про організацію українцями проведення даного заходу (до речі, 21 серпня, за тиждень до початку проведення загальних зборів, секретар коломийської філії “Просвіти” І. Гарасимович у листі до керівного осередку товариства у Львові бідкався, що підрозділ військової частини, за погодженням бурмістра, “запакував” 24 вози на місці, де мав відбутися просвітянський захід²⁵). Тому депутація просвітянських зборів (О. Огоновський, Д. Савчак, Т. Окуневський, В. Лаврівський, І. Гарасимович) звернулася зі скаргою до комісара коломийського староства Крушинського, який дозволив проводити цей захід (з приводу цього інциденту у стінах Галицького крайового сейму 18 жовтня 1890 р. розглядалася інтерпеляція (звернення) Т. Окуневського^{26,27}).

Після відновлення роботи головою зборів обрано Д. Савчака, а його заступником – Й. Гурика. Вибраний новий склад головного осередку “Просвіти” у м. Львів на чолі з О. Огоновським. За заслуги в розвитку українського національного просвітництва в лави товариства прийняті нові почесні члени – це відомі громадські діячі з Наддніпрянщини і Галичини В. Антонович, О. Кониський, І. Нечуй-Левицький, П. Житецький, В. Федорович, С. Дубравський, а також чеський науковець Ф. Ржегорж. У часописі “Діло” і “Батьківщина” поданий детальний звіт про проведення даного заходу. На ньому виступили В. Лаврівський, В. Шухевич, Т. Окуневський, О. Барвінський, О. Колесса, К. Трильовський, Я. Невестюк та інші. Особливе зацікавлення серед учасників зборів мав виступ Олександра Колесси про новий проект статуту “Просвіти” щодо створення на місцях читалень товариства. Після цього відбулися святкові вечорниці, де виступили хорові колективи краю. Завершився святковий захід співом національного гімну “Ще не вмерла Україна”²⁸. Загальні витрати на проведення урочистостей становили 81,58 зр.²⁹.

Коломийська філія “Просвіти” на початку 1890-х рр. підтримувала розвиток українського шкільництва краю. Так, після відкриття української гімназії в м. Коломиї в 1892 р. культурно-просвітницький осередок пожертвував місцевому відділенню товариства “Шкільна поміч” матеріальну допомогу в сумі 25 зр. для утримання учнів першого класу новоствореного навчального закладу: “Поміч для учеників тої класи потрібна, бо родичі мусять купувати другий раз книжки, а біднійшим се за трудно”³⁰.

Протягом 1890-х рр. мистецькі заходи філія “Просвіти” у Коломиї проводила спільно з іншими українськими товариствами (“Коломийський Боян”, Руське літературно-драматичне

²³ Загальні Збори товар. Просвѣта. (Конець). *Дѣло*. 1890. 13 (25) серпня. Ч. 182. С. 1–2.

²⁴ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 13.

²⁵ Там само. Арк. 16, 16 зв.

²⁶ Справи соймові. *Батьківщина*. 1890. 24 жовтня (5 листопада). Ч. 43, 44. С. 542–543.

²⁷ Видѣль товариства “Просвѣты” заразъ по Загальныхъ Зборахъ товариства въ Коломыи зажадавъ одъ уряду почтового розслѣдження... *Дѣло*. 1890. 28 серпня (9 вересня). Ч. 194. С. 1.

²⁸ Загальні Збори товариства “Просвѣты” въ Коломыи. *Дѣло*. 1890. 18 (30) серпня. Ч. 186. С. 1–3; 20 серпня (1 вересня). Ч. 187. С. 1–2; Загальні Збори товариства “Просвѣты” въ Коломыи. *Батьківщина*. 1890. 24 серпня (5 вересня). Ч. 34 и 35. С. 435–441; 7 (19) вересня. Ч. 37. С. 466–469; 21 вересня (3 жовтня). Ч. 38 и 39. С. 482–484.

²⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 19.

³⁰ Виділ товариства “Просвѣты” на послѣднімъ своїмъ засѣданю ухваливъ пожертвувати на руки “Шкільної Помочи” в Коломыи ... *Батьківщина*. 1892. 4 (16) вересня. Ч. 36. С. 180. Рубр.: Всячина і новинки.

товариство та ін.), які функціонували в місті. Тогочасні газетні дописи засвідчують, що вони були присвячені, передусім, вшануванню пам'яті Т. Шевченка і М. Шашкевича. Зокрема, вечір вшанування пам'яті Кобзаря був проведений у Коломиї 17 березня 1898 р. Декламувалися поезії Т. Шевченка, на його слова лунали пісні³¹.

Все ж, зі звіту представника головного осередку “Просвіти” у м. Львів про діяльність філії товариства протягом 1 січня 1892 р. – 31 грудня 1893 р. вказувалося, що коломиїський осередок проявив слабшу діяльність з причини “некорисних відносин між нашою інтелігенцією в Коломиї”. В наступному загальному звіті керівного осередку “Просвіти” за час від 1 січня 1894 р. до 31 грудня 1895 р. вказувалося, що “новий філіяльний виділ не розвинув ширшої діяльності у своєму повіті”. Діловодство провадив виключно заступник голови філії професор місцевої української гімназії о. Микола Лепкий³².

20 червня 1894 р. коломиїська філія “Просвіти” провела загальні збори, на яких обрано новий керівний склад осередку товариства: голова – директор місцевої школи Григорій Кульчицький, заступник голови і касир – о. Микола Лепкий, секретар – радник суду і адвокат Павло Ільницький, контролер і завідувач книжного складу – о. Клим Кульчицький, заступники – гімназійний професор Михайло Пачовський, катехит о. Олександр Русин і господар з с. Корнич Петро Ганущак, а також радник суду Тит Заячківський, парох у м. Печеніжин о. Іван Шмериковський, гімназійний професор Юліан Кобилянський³³. Також було заслухано дві доповіді про розвиток просвітництва у краї та про користь ведення пасічництва³⁴. Новообраний голова Григорій Кульчицький в листі від 8 квітня 1894 р. до керівництва “Просвіти” у м. Львів писав: “Вибраний Загальним Збором дня 20 червня 1894 р. виділ знявся передовсім упорядкуванням справ філії і оживленням її, так як від п'яти літ філія не проявляла ніякого життя. Діяльність філії ледве з часом буде могли належно розвинути і обняти справді ціле Покуте – а то з тої причини що через довголітню безчинність (бездіяльність. – А. К.) вплив і значення єї в окресности зовсім зникли – і треба направляти і поборювати багато злого”³⁵.

8 грудня 1894 р. філія товариства у м. Коломия, незважаючи на перешкоди місцевих москвофілів, організувала поминальне богослужіння з нагоди вшанування пам'яті відомого українського вченого-філолога, громадського діяча, голови “Просвіти” (1877–1894) Омеляна Огоновського (1833–1894). На заході виступили не тільки члени місцевого осередку “Просвіти”, але й представники товариства сусідніх покутських повітів. Зокрема, “кульмінаційною точкою богослужіння” стала патріотична проповідь одного з керівників “Просвіти” Городенківського повіту, священика з с. Торговиця пільна (нині с. Торговиця Городенківського району Івано-Франківської обл.) Алоїзія Олесницького. Після літургії члени “Просвіти”, викладачі місцевої гімназії і близько ста селян зібралися у приміщенні товариства “Родина”. Під час дружньої бесіди обговорювалися питання про потребу заснування крамниць і громадських шпихлірів (зерносховищ) та активного ведення культурно-просвітницької роботи³⁶. У вересні 1896 р. керівництво читальні “Просвіти” в с. Іспас Коломиїського повіту висловило щире подяку філії товариства в м. Коломиї за подаровані книги³⁷.

19 листопада 1897 р. на загальних зборах філії “Просвіти” обране нове керівництво: голова – судовий радник Тит Заячківський, заступник голови – гімназійний професор Остап Макарушка, секретар – Іван Гомик, касир – о. Олександр Русин, контролер – о. Іван

³¹ Зь Коломыѣ пишуть намъ... *Дѣло*. 1898. 7 (19) марта. Ч. 53. С. 2. Рубр.: Новинки.

³² Sprawozdanie zъ дѣятельности Товариства “Просвѣта” за часъ вѣдь 1 сѣчня 1892 до 31 грудня 1893 року. *Дѣло*. 1894. 15 (27) сѣчня. Ч. 11. С. 1; Sprawozdane zъ дѣяльности товариства “Просвѣта” за часъ вѣдь 1 сѣчня 1894 р. до 31 грудня 1895 р. *Дѣло*. 1896. 5 (17) сѣчня. Ч. 4. С. 2.

³³ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 25.

³⁴ Загальні збори коломиїської філії “Просвѣты”... *Дѣло*. 1894. 30 мая (11 червня). Ч. 120. С. 3. Рубр.: Новинки.

³⁵ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 29, 29 зв.

³⁶ Азъ Буки. Зь Коломыѣ пишуть намъ... *Дѣло*. 1894. 2 (14) грудня. Ч. 270. С. 3–4. Рубр.: Новинки.

³⁷ Вѣдь выдѣлу. Выдѣлъ читальнѣ въ Испасѣ побѣчь Коломыи складає... *Дѣло*. 1896. 30 серпня (11 вересня). Ч. 195. С. 3. Рубр.: Новинки.

Шмериковський, “виділові” – о. Тит Войнаровський і селянин Василь Клапчук³⁸. Самовіддана праця членів філії “Просвіти” дала свої результати. За один рік були відкриті читальні у селах Острівець (нині село Городенківського району Івано-Франківської обл.), Мишин, Семаківці Коломийського повіту та містечко Кути Косівського повіту, керівництво осередку послало делегатів на збори у с. Яблунів (нині село Косівського району Івано-Франківської обл.), с. Балинці, м. Печеніжин. Члени філії вбачали причини недостатнього розвитку “Просвіти” в тому, що велика частина священників, учителів і місцевої інтелігенції трималися осторонь просвітницької роботи. Інтелігенція робила багато корисних справ тільки у політичній сфері діяльності, а на економічно-просвітницьку роботу “треба побудити священство і учительство взагалі”³⁹. Для залучення більшої кількості селян до “Просвіти” і для того, щоб вони мали не тільки моральну, але й матеріальну зацікавленість, було вирішено: “старатися о достарчення доброго і дешевого насіння для селян; машини господарські будуть могли доставати члени за готівку з опустом (знижкою. – А. К.) 20%; товариство асекураційне (страхове. – А. К.) “Дністер” буде давати для членів 10 % опусту”⁴⁰.

Початок нової хвилі піднесення осередку товариства припадає на 1899 р. завдяки діяльності новообраного керівного осередку “Просвіти” (голова Василь Глинський, заступник голови Леонтій Кузьма, секретар Іван Гомик)⁴¹. На філію товариства було поставлене непросте завдання: “... не лишень розбудити тяженьке, напівдрімуче тіло тутешньої народної суспільности, але по змозі влити в него тої привотворної сили, щоб, розбудившись, жило, кріпшало, ділало, розвивалось”⁴². Його члени задекларували три напрямки культурно-просвітницької роботи: створення нових читалень “Просвіти”; сприяння у відкритті крамниць і позичкових кас; ведення просвітницько-економічної діяльності серед ширших верств населення⁴³.

Уже в перший рік за підтримки керівництва філії відкрито дві нові читальні “Просвіти” в с. Шепарівці і с. Турка (нині с. Годи-Добровідка Коломийського району Івано-Франківської обл.), три – підготовлені для відкриття (загалом, на початок 1900 р. під орудою філії “Просвіти” діяла 21 читальня, в яких налічувалося понад 500 членів^{44,45}). 6 червня 1899 р. філія “Просвіти” спільно з іншими українськими культурно-просвітницькими товариствами міста організувала концерт з нагоди вшанування 38-х роковин смерті Тараса Шевченка. Зібрані кошти з проведеного дійства мали бути передані для потреб знедолених школярів української гімназії в м. Коломиї⁴⁶.

Реалізуючи третій напрям роботи, 8 грудня 1899 р. філія влаштувала просвітно-економічне віче в м. Коломиї⁴⁷, в якому взяло участь понад 500 людей (за іншими даними 400 людей⁴⁸). На думку її організаторів, це була “перша проба в ширеню просвѣти і почутя

³⁸ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2943. Арк. 2 зв.

³⁹ Там само. Арк. 1–2 зв.

⁴⁰ Там само. Арк. 2.

⁴¹ Там само. Спр. 2941. Арк. 12.

⁴² Там само. Спр. 2944. Арк. 5.

⁴³ Там само. Арк. 43.

⁴⁴ Там само. Арк. 43 зв.

⁴⁵ Філії “Просвѣти”. 7. Філія в Коломиї... *Справозданє з діяльности Товариства “Просвѣта” за час від 1. січня 1898 до 31. грудня 1899.* Львів : З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, 1900. С. 13–14; *Въ коломыйскѣмъ повѣтѣ. Свобода. Письмо політичне, просвѣтне и господарске для народу.* 1899. 18 (6) мая. Ч. 19. С. 150. Рубр.: Рухъ політичний, просвѣтний и економічний руского народу ; В коломийскім повіті: Загальні збори філії товариства “Просвѣта” в Коломиї відбули ся... *Свобода. Письмо політичне, просвѣтне и господарске для народу.* 1899. 25 червня (7 липня). Ч. 26. С. 206. Рубр.: Рухъ політичний, просвѣтний и економічний руского народу. *ЦДІАЛ України.* Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 67, 70.

⁴⁶ *Зъ Коломыи пишутъ нам...* *Свобода. Письмо політичне, просвѣтне и господарске для народу.* 1899. 21 мая (1 червня). Ч. 21. С. 166. Рубр.: Новини.

⁴⁷ *Въче въ Коломыи.* *Свобода. Письмо політичне, просвѣтне и господарске для народу.* 1899. 11 (23) падолиста. Ч. 46. С. 367. Рубр.: Новини; *ЦДІАЛ України.* Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 70 зв.

⁴⁸ *Письмо зъ Коломыѣ.* [Просвѣтно-економічне въче коломыйскои філії “Просвѣты”]. *Дѣло.* 1899. 22 грудня (3 січня 1900). Ч. 286. С. 2.

солідарности між ширшими масами нашого народу через віча”⁴⁹. Після церковного богослужіння в головному українському храмі міста учасники віча зібралися в залі магістрату, де обрали голову засідання о. Т. Войнарівського. На зібранні виступили: М. Коцюба з Станиславова про організацію ремісничих і рільничих навчальних закладів, згадавши про діяльність шкіл гончарного і деревного промислу в м. Коломия та школи рільництва в м. Городенці, наголосивши про вступ селянських дітей на торгівельні курси, які організовує українське кооперативне товариство “Народна торгівля”; доктор медицини З. Левицький про охорону здоров’я краю; селяни І. Драган з с. Балинці і В. Дутчак з с. Коршів Коломийського повіту про заснування і діяльність українських крамниць; проф. О. Колодницький про потребу заснування позичкових кас; проф. П. Мостович про забезпечення сільських громад краю худобою. На завершення культурно-просвітницького заходу його учасники заспівали гімн “Ще не вмерла Україна”⁵⁰.

Оживленням роботи читалень “Просвіти” на Коломийщині у цей час займався передусім заступник місцевої філії (з 1900 р. її голова) Леонтій Кузьма. Лише в 1899 р. він здійснив 14 поїздок по селах краю, намагаючись піднести рівень роботи осередків товариства⁵¹. Українська преса краю початку ХХ ст. високо оцінювала його діяльність. Л. Кузьма організовував просвітницькі віча у м. Коломиї та навколишніх селах з добірно підготовленими програмами і виголошеними рефератами: “Вже інтелігенція не цураєсь вихилити голову по за брами міста і їхати на село, щоб нести лучі справдішного сьвітла до менших братів, під сільську, курну хату”⁵².

Щотижня в 1900 р. філія “Просвіти” запровадила читання проф. І. Раковським науково-пізнавальних лекцій на природничі теми: “Хвороби заразливі і їх причини” (11 березня), “Море і його чудеса” (18 березня), “Вороги людського здоров’я” (25 березня), “Будова людського тіла” (1 квітня). Даний сегмент культурно-просвітницької роботи осередку товариства був спрямований в адрес українського селянства і був своєрідною відповіддю проти подібної праці польських культурно-освітніх кіл (діяльності т. зв. людського університету): вони будуть “кращою поживою”, ніж “неясні ремінісценції зі “szkoły ludowej” про “zaczarowanych królów-pach i śpiących królach””⁵³.

12 і 22 березня 1900 р. філія “Просвіти” в м. Коломия спільно з музично-хоровим товариством “Коломийський Боян” організували величне свято з нагоди 39-х роковин смерті Тараса Шевченка⁵⁴. Філія товариства вимагала від кожної читальні Коломийського повіту підготувати “відчит” (реферат) про життя і творчість Кобзаря. Для цього в кожен населений пункт краю були розіслані відповідні відозви⁵⁵.

1 квітня 1901 р. у Коломиї відбулися загальні збори філії товариства та святковий вечір з нагоди 40-х роковин смерті Т. Шевченка⁵⁶. У загальному звіті про діяльність керівного осередку товариства вказувалося, що, попри перешкоди москвофілів і окремих радикалів, у

⁴⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944. Арк. 1.

⁵⁰ Письмо зь Коломыгъ. [Просвітно-економічне вѣче коломыйскої філії “Просвѣты”]. *Дѣло*. 1899. 22 грудня (3 сѣчня 1900). Ч. 286. С. 2; Філії “Просвѣти”. 7. Філія в Коломиї... *Справозданє з діяльности Товариства “Просвѣта” за час від 1. сѣчня 1898 до 31. грудня 1899*. Львів: З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, 1900. С. 13–14; *Справозданє Народного Комітету*. (Дальше). *Дѣло*. 1900. 28 червня (11 липня). Ч. 144. С. 2; ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944. Арк. 1–4.

⁵¹ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944. Арк. 5 зв.

⁵² Кригулець М. Огляд народної роботи в Коломийщині (Допись). *Дѣло*. 1902. 15 (28) марта. Ч. 61. С. 2.

⁵³ Олєгъ Сатирь. Зь Коломыгъ [Популярно-науковѣ выклады коломыйскої філії “Просвѣты”]. *Дѣло*. 1900. 3 (16) марта. Ч. 51. С. 2. Рубр.: Письма зь краю; *Справозданє Народного Комітету*. (Дальше). *Дѣло*. 1900. 28 червня (11 липня). Ч. 144. С. 2.

⁵⁴ А. Л. Зь Коломыгъ пишуть нам... *Дѣло*. 1900. 3 (16) марта. Ч. 51. С. 2–3. Рубр.: Обходы вѣ память Т. Шевченка.

⁵⁵ Філія “Просвѣти” в Коломиї, устроює дня 22 н. ст. марта с. р. великий сьвяточний обхѣд в честь Тараса Шевченка... *Свобода. Політичне, просвѣтне і господарске письмо для народу*. 1900. 24 лютого (8 марта). Ч. 8. С. 4. Рубр.: Новини.

⁵⁶ Зь Коломыгъ. Выдѣль коломыйскої філії “Просвѣты” оповѣщує... *Дѣло*. 1901. 3 (16) марта. Ч. 50. С. 3. Рубр.: Новинки.

1900 р. вдалося відкрити три нові читальні на Коломийщині. Обраний новий керівний склад філії товариства, до якого ввійшли Леонтій Кузьма, Олекса Печерський, о. Н. Гриньовський, Іван Гомик, Олександр Кульчицький, Іван Раковський, Василь Дутчак з с. Коршів, Олекса Верстюк з с. Бучачки Коломийського повіту (нині село Снятинського району Івано-Франківської обл.), Лев Посацький і Омелян Колодницький⁵⁷. Кожен з учасників зборів отримав видану коштом філії товариства книжечку, в якій містився календар, заклик для вступу в лави “Просвіти”. Після цього о 7 год. вечора у приміщенні каси ощадності відбулися шевченківські вечорниці. Програма заходу складалася з таких частин: вступне слово проф. О. Колодницького та завершальне О. Кульчицького; промова селянина з с. Балинці І. Каралаша про життя і діяльність Т. Шевченка; виступи музично-хорового товариства “Коломийський Боян” та чоловічого хору читальні “Просвіта” с. Балинці під орудою В. Барнича; декламування поезій Т. Шевченка, І. Франка та С. Руданського просвітянами Ю. Мочернюком з с. Ковалівки (“Катерина” Т. Шевченка) і Ф. Боднарком з м. Печеніжин (“На святоюрській горі” І. Франка, сміховинки С. Руданського). Леонтій Кузьма подбав про прикрашення сцени вісьмома художніми кліше з життя Кобзаря: хата, де народився письменник; його портрет у віці 28 років; Т. Шевченко – у солдатському засланні, в тюрмі, сидить на кріслі, в шапці; портрет Кобзаря та хрест, які висять на його могилі в м. Каневі. Завершувалися урочисті заходи у приміщенні Руського (Українського) народного дому (суч. вул. Театральна, 25), де “при співах і бесідах забавляли ся зібрані до пізна в ночі”. Кошти з проведеного вечора мали піти на спорудження пам’ятника Т. Шевченку в Коломиї⁵⁸.

Щотижня, з 28 квітня до кінця червня 1901 р., у приміщенні Руського (Українського) народного дому члени філії товариства проводили популярно-наукові “відчити” на історичну, літературну та гігієнічну теми⁵⁹. 30 травня 1901 р. місцева “Просвіта”, спільно з іншими українськими культурно-мистецькими товариствами, влаштувала концерт на честь Кобзаря. Зібрані кошти з проведеного дійства мали піти на розвиток товариств “Шкільна поміч” та “Народний дім” в Коломиї⁶⁰.

Своєрідним проміжним підсумком праці осередку товариства стало організація в м. Коломия 1 листопада 1901 р. просвітно-господарського віча з нагоди 25-річчя діяльності філії “Просвіти”⁶¹. Напередодні його проведення у спеціально підготовленій відозві “Браття Земляки покутської Русі-України” вказувалося: “Не нам самих себе судити! Нехай нас судить історія та безсторонна критика своїх і чужих. Наша філія Просвіти вижидає спокійно того суду, бо через цілих 25 літ она по змозі, але совісно сповняла свою ціль і свою задачу; а що плоди сего нашого спільного труду може не такі сьвітлі, як-би ми собі сего бажали, що овочі сеї нашої чвертьстолітньої діяльності може не дорівнують тому, що собі здобули за той час сусідні народи, то винні тому тяжкі обставини, серед яких проживав в сім часі весь наш руско-український народ”⁶². На вічі планувалося представити “велику бібліотеку”, в якій селяни отримали б книги для своїх сільських читалень “Просвіти”.

Святкове дійство розпочалося з богослужіння в головному греко-католицькому храмі міста. Після цього урочисті збори продовжилися в залі міського магістрату, які відкрив керівник філії “Просвіти” Л. Кузьма. Головою президії обрано одного з перших очільників товариства о. М. Лепкого (за іншими даними першого голову коломийської “Просвіти” о. І. Левицького⁶³). Директор Борковський виголосив доповідь про важливість навчання і просвіти для

⁵⁷ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944. Арк. 9.

⁵⁸ З Коломиї. *Свобода. Політичне, просвітне і господарське письмо для народу*. 1901. 9 мая (26 цьвітня). Ч. 17. С. 2–3. Рубр.: Дописи.

⁵⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944. Арк. 9.

⁶⁰ Зь Коломыѣ. Програма концерту Шевченка устроюваного заходомъ всѣхъ рускихъ товариствъ дня 30 мая... *Дѣло*. 1901. 15 (28) мая. Ч. 107. С. 3. Рубр.: Новинки.

⁶¹ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 106; *ЦДІАЛ України*. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944. Арк. 9 зв.

⁶² Братя Земляки покутської Русі-України! *Дѣло*. 1901. 8 (21) жовтня. Ч. 225, 226. С. 3.

⁶³ Народне сьвято Покутської Русі. *Свобода. Політичне, просвітне і господарське письмо для народу*. 1901. 7 падолиста (25 жовтня). Ч. 43. С. 2.

українського народу та про значення в цій ділянці роботи “Просвіти”. Проф. І. Раковський виступив з повідомленням про витоки становлення та історичний розвиток коломийської філії “Просвіти”. о. А. Олесницький з с. Торговиці пільної Городенківського повіту промовив про важливість відкриття в краї різноманітних економічних спілок і товариств. Урочисті збори заклав голова філії Л. Кузьма, після чого всі присутні заспівали гімн “Ще не вмерла Україна”. Після обіду в просторій залі щадничої каси відбувся урочистий концерт, на якому заспівали чоловічий хор “Коломийського Бояна” та змішаний хор с. Балинці, декламували поезії діти з с. Пилипи та м. Печеніжин, виступили зі вступною та прикінцевою промовами проф. О. Макарушка і проф. Масляк. Невідомий автор розлогого допису в газеті “Свобода” підсумував проведення цього святкового дійства так: “Цілий обхід випав величаво і дає надію, що рух народний на Покутю піде тепер значно горою... котрого спомин закривати буде наших борців на Покутю до дальшої витривалої боротьби за нашу правду і волю!...”⁶⁴.

19 травня 1902 р. філія товариства “Просвіта” під час Зелених свят влаштувала просвітно-економічне віче, вечір пам’яті Т. Шевченка⁶⁵ та аматорську виставу “Наталка Полтавка” І. Котляревського за участю членів товариства с. Балинці Коломийського повіту. Керівним осередком коломийської філії підготовлено відозву про вшанування пам’яті Т. Шевченка. Подібний вечір пам’яті Кобзаря філія коломийської “Просвіти” організувала наступного року 25 березня у приміщенні Руського (Українського) народного дому (за іншими даними – міського магістрату⁶⁶),⁶⁷. Тоді ж скликані загальні збори товариства за участю понад 200 членів, переважно селян. Обрано новий керівний склад філії “Просвіти”: головою став Омелян Колодницький, його заступником – Лесь Кульчицький. Цікаво, що О. Колодницький брав участь у відновленні читальні товариства сусіднього Косівського повіту – в м. Кути. Однак вже наприкінці 1903 р. він переїхав до польського міста Дембіца (“перенесений на мазури до Дембіци”⁶⁸), тому деякий час обов’язки голови філії “Просвіта” виконував О. Кульчицький⁶⁹.

Подібний шевченківський вечір відбувся 25 березня 1904 р. після проведених загальних зборів філії “Просвіти” у великому залі Руського (Українського) народного дому, на якому були присутні 350 жителів краю. Про життя і діяльність Генія українського народу виголосив реферат проф. Іван Раковський, з музичними творами виступили хорові колективи села Балинці під орудою В. Барнича і містечка Печеніжин під керівництвом Недільського, поезії Т. Шевченка декламували Ганна Ткачук з с. Кийданч та Боднарєнко з м. Печеніжин⁷⁰.

Станом на кінець 1903 р., на Коломищині функціонували 28 читалень “Просвіти”, з них за останні два роки відкрито сім осередків⁷¹.

Регулярне вшанування творчості Т. Шевченка та І. Котляревського коломийськими просвітянами на початку ХХ ст. набуло своєрідних форм і пов’язане зі співпрацею з наддніпрянськими культурно-просвітницькими діячами. Так, восени 1903 р. полтавчани подарували Руському (Українському) народному дому і філії товариства “Просвіта” у м. Коломия 19 образків до скіоптікону (проекційний пристрій, де подавалися різноманітні зображення форми “*laterna magica*”), присвячені життю і творчості Івана Котляревського та побуту наддніп-

⁶⁴ Народне свято Покутської Руси. *Свобода*. Політичне, просвітне і господарське письмо для народу. 1901. 7 листопада (25 жовтня). Ч. 43. С. 2; Коломийське свято. *Діло*. 1901. 20 жовтня (2 листопада). Ч. 287. С. 2–3. Рубр.: Новинки.

⁶⁵ Філія “Просвіти” в Коломиї. *Діло*. 1902. 11 (24) мая. Ч. 105. С. 2. Рубр.: Рух в рускихъ товариствахъ.

⁶⁶ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944. Арк. 12.

⁶⁷ Виділ коломийської філії “Просвіти” повідомляє... *Діло*. 1903. 5 (18) марта. Ч. 52. С. 2. Рубр.: Новинки; ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 120, 120 зв.; ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944. Арк. 11–12.

⁶⁸ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2943. Арк. 14.

⁶⁹ Там само. Спр. 2942. Арк. 133.

⁷⁰ Там само. Спр. 2943. Арк. 16.

⁷¹ Філії “Просвіти”. 10. Філія “Просвіти” в Коломиї. *Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 1 січня 1902 до 31 грудня 1903*. Львів : 3 друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, 1903. С. 16–17; Товариство “Просвіта” в роках 1902 і 1903. II. Філії “Просвіти”. *Діло*. 1904. 12 (25) мая. Ч. 105. С. 1–2.

рянських українців (“Пам’ятник І. Котляревського на могилі в місті Полтаві”, “Сцена в селянській хаті (хазяй і хазяйка)”, “Забава з танцями на Україні”, “Хазяйка б’є мужа”, “Дівчина і вилучений салдат – за деревом хазяїн підслухує”, “Салдат в селянській хаті”, “Перестрашений козак з мітлою в руках”, “Плачучі селяни перед дівчиною” та ін.)⁷².

Однак саме в цей час філія коломийської “Просвіти”, попри ініціативність окремих діячів у розбудові товариства, за спостереженнями окремих громадських активістів, займала слабе становище через засилля діяльності в місті українських радикальних, москвофільських та польських культурно-просвітницьких організацій: “... справа “Просвіти” щойно в почині, бо і тут нема ніякої програми ні організації”⁷³.

Безумовно, українські радикали, завдячуючи енергійній праці Кирила Трильовського та його однодумців, наприкінці XIX – на початку XX ст. займали перші позиції в громадсько-політичному житті краю, сформувавши серйозну мережу осередків економічно-просвітнього “Коломийського товариства Народних Спілок” і пожежно-гімнастичного товариства “Січ”. До того ж в культурно-просвітній роботі “Коломийське товариство Народних Спілок” мала замінити діяльність осередків “Просвіти”, які в кінці XIX ст. в переважній більшості не мали популярності серед українських селян Покуття і Галицької Гуцульщини. Громадський діяч, один з керівників “Просвіти”, О. Колеса вбачав такі недоліки діяльності читалень “Просвіти”: по-перше, на відміну від польських національно-культурних товариств (“Kółka rolnicze”), українські читальні не займалися наданням соціально-економічної допомоги своїм членам, не створювали позичкові і шадничі каси, промислові і торгівельні спілки, шпихліри, крамниці тощо; по-друге, місцеві осередки “Просвіти” діяли відокремлено одна від одної, не мали впливу на організацію роботи філії товариства; по-третє, не була налагоджена справа звітності товариств⁷⁴. На думку українських радикалів Коломийщини, діяльність читалень “Просвіти” і товариства ім. М. Качковського не підлягали будь-якій критиці. Їх праця підпорядковувалася партійно-політичній заангажованості керівників – народовців і русофілів⁷⁵. На початку XX ст. у населених пунктах краю діяло більше 90 осередків “Коломийського товариства Народних Спілок”, переважно у Коломийському, Снятинському, Косівському і Надвірнянському повітах⁷⁶.

“Батько” українського січового руху та “вічний кандидат” до австрійського парламенту Кирило Трильовський неодноразово намагався втрутитися у роботу філії “Просвіти” у м. Коломия, намагаючись змінити ідеологеми культурно-просвітницької праці товариства. Так, 1 квітня 1901 р. на загальних зборах філії “батько” українського січового руху “став анонсувати свої “Спілки” і “Січи”, а відтак поставив внесок, щоби “Просвіта” підпирала їх діяльність і закладанем Січій ...”. Проте більшість членів філії “Просвіти” не підтримали його пропозицію щодо залучення просвітян в організації відкриття на територію краю нових осередків товариства “Січ”⁷⁷.

Проте особливо небезпечною виявилася культурно-просвітницька робота з поширення в 1902–1903 р. у краї москвофільських ідей священника о. М. Семьонова, який “... дуже ворожо відноситься до руских (українських. – А. К.) інституцій як і до рускої (української. – А. К.) інтелігенції взагалі, визиваючи єї в невідповідний спосіб підчас проповідий церковних”⁷⁸.

Тому в 1902–1903 р. філія “Просвіти” здійснювала ґрунтовну перевірку (люстрацію) читалень та була на відкритті низки читалень товариства не тільки Коломийського філіального округу, але й сусідніх повітів. Зокрема, у квітні-червні 1902 р. члени філії товариства здійснили

⁷² ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 128–131.

⁷³ Занепад Покутя. (Допись з Коломиї). *Діло*. 1903. 10 (23) січня. Ч. 7. С. 2.

⁷⁴ Колеса О. Перестрій руских читалень на підставі зміни статута тов. “Просвіти”. *Народ*. 1890. 15 серпня. Ч. 16. С. 238–239; Чого хочуть такъ зв. радикалы? *Дѣло*. 1891. 17 (29) червня. Ч. 135. С. 1–2.

⁷⁵ Р. Я. Селяне на зборах “Просвіти” й “Общества Качковского”. *Народ*. 1890. 1 жовтня. Ч. 19. С. 285–286.

⁷⁶ Королько А. “Коломийське товариство Народних Спілок”: ідеологічні засади і практична діяльність її осередків на Покутті (кінець XIX – початок XX ст.). *Питання історії України*. Збірник наукових праць кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Чернівці: Технодрук, 2014. Т. 17. С. 68–82.

⁷⁷ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2943. Арк. 10 зв.

⁷⁸ Там само. Спр. 2942. Арк. 119.

низку поїздок у населені пункти краю для піднесення просвітянського руху: у квітні О. Колодницький перебував у м. Кути Косівського повіту на відкритті відновленої читальні “Просвіти”; у травні-червні Л. Кузьма, О. Колодницький, Л. Кульчицький, І. Раковський і О. Печерський неодноразово перебували в с. Березів нижній, займаючись організацією створення нового осередку товариства; 5 червня Л. Кузьма, Є. Винницький і І. Михалевський здійснювали перевірку читальні в с. Матіївці, а о. Гриньовський перебував з робочою поїздкою у м. Снятин; 15 червня Л. Кузьма, Іванець, Франчук і Кендзерський були на відкритті читальні у с. Молодятин; 19 травня у м. Коломиї для членів читалень товариства краю організовано просвітницько-господарське віче⁷⁹. Станом на кінець 1902 р. під орудою філії товариства перебувало 32 читальні Коломийського філіального округу, в яких налічувалося 700 членів⁸⁰.

У червні 1903 р. О. Колодницький здійснив люстрацію читальні в с. Шепарівці, Л. Кузьма, І. Михалевський і Є. Винницький перевіряли роботу просвітянського осередку в с. Молодятин, відпоручник о. А. Олесницький перебував на відкритті читальні “Просвіти” в містечку Гвіздець⁸¹. Однак ця робота ревізійного змісту була перервана у зв’язку з несподіваним переїздом голови філії товариства О. Колодницького до польського міста Дембіца: “Будучи отже зайнятий своєю справою, не міг він як слід займатись справою товариства, а тим самим і Виділ остався, так би сказати, без проводу. Втім настав час фєрий (канікул. – А. К.), коли то майже всі виділові роз’їхались, а вслід за тим і робота Виділу мусіла перерватись”⁸². Все ж за сприяння інших членів філії О. Кульчицького, Л. Кузьми, Є. Винницького і Н. Гриньовського за період жовтня 1903 р. – березня 1904 р. були відкриті нові читальні “Просвіти” в селах Воскресінці, Тростянка і Рунгури, відновлено роботу просвітянської “клітини” в с. Турка, з ревізійною метою організовані поїздки в села Корнич, Іспас та містечко Печеніжин⁸³.

20 листопада 1908 р. на загальних зборах філії “Просвіти” в м. Коломия обраний новий керівний осередок: урядник І. Чернявський (голова), о. І. Майковський з с. Княздівір, професори Л. Кузьма, Р. Шипайло, Н. Даниш, Є. Данилович, А. Крушельницький, учитель І. Петришин, містянин Рудницький і селянин І. Ткачук з с. П’ядики⁸⁴. Наступного дня, 21 листопада, відкрито нову (другу) читальню “Просвіти” ім. Тараса Шевченка при Руському (Українському) народному домі м. Коломия (перша діяла на “кутському передмісті”⁸⁵), до складу якого ввійшло 80 членів. Головою читальні обраний проф. Ф. Примак. Цікаво, що одразу ж на другому поверсі Народного дому відкрита канцелярія філії товариства⁸⁶. При читальні діяла “Мищанська спілка”, яка займалася піднесенням економічного рівня свідомості української громади міста. Культурно-просвітницький осередок мав добірну, проте не чисельну бібліотеку, “дає членам духову поживу і видає з простих рук польські патріотичні видавництва”. Читальня “Просвіти” зорганізувала аматорський драматичний гурток, який періодично ставив на сцені вистави. Загалом, у 1908 р. за сприяння філії товариства на території Коломийщини було відкрито сім читалень “Просвіти” – дві у с. Залуччя, по одній в с. Сороки, с. П’ядики, с. Рунгури і с. Мишин, а також при Руському (Українському) народному домі м. Коломия⁸⁷.

21 грудня 1908 р. з нагоди 40-річчя заснування “Просвіти” в м. Коломия відбувся “ювілейний обхід” під керівництвом проф. Никифора Даниша⁸⁸. Днем раніше подібний захід за сприяння членів коломийської філії та членів місцевої читальні організований у містечку

⁷⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944. Арк. 13, 13 зв., 14.

⁸⁰ Там само. Арк. 14.

⁸¹ Там само. Спр. 2943. Арк. 13 зв., 14.

⁸² Там само. Арк. 14.

⁸³ Там само. Арк. 14, 14 зв.

⁸⁴ Там само. Спр. 2942. Арк. 168, 168 зв.; Спр. 2943. Арк. 23, 23 зв.

⁸⁵ Там само. Спр. 2942. Арк. 70 зв., 71.

⁸⁶ Там само. Спр. 2941. Арк. 52, 53 зв.; 3 Коломиї. (А наша народна робота?). Діло. 1909. 24 (11) лютого. Ч. 40. С. 2. Рубр.: Письма з краю.

⁸⁷ Там само. Спр. 2943. Арк. 20.

⁸⁸ Там само. Спр. 2941. Арк. 52; Спр. 2942. Арк. 170; Спр. 2943. Арк. 18 зв.; 3 Коломиї. (Загальні збори філії “Просвіти”...). Діло. 1908. 1 грудня (18 падолиста). Ч. 271. С. 2. Рубр.: Письма з краю.

Печеніжин⁸⁹. Члени філії І. Чернявський і Р. Шипайло взяли участь у роботі просвітницько-економічного конгресу “Просвіти”, який відбувся 1–2 лютого 1909 р. у Львові⁹⁰. 10 червня 1909 р. спільно з місцевим осередком “Сільського господаря” філія “Просвіти” організувала у м. Коломиї просвітницько-економічне віче⁹¹. Саме за безпосередньою участю керівництва “Сільського господаря” філія “Просвіти” купила у коломийського міщанина Габера будинок з господарськими приміщеннями⁹² за 1 200 крон для читальні і промислової бурси по вул. Гетьманській, 53. Головний виділ “Просвіти” у м. Львів виділив 300 к., решта суми була зібрана з членів філії та з пожертв міщан⁹³.

У 1909 р. філія “Просвіти” організувала з’їзд народних вчителів. На ньому обговорювалися справи української народної школи і учительства, діяльність вчителів в українських народних організаціях, правовий захист вчителів, справа організації учительських і шкільних віч. На з’їзд були запрошені представники українських політичних організацій, Руського (Українського) педагогічного товариства і Головної управи товариства “Взаємної допомоги вчителям”⁹⁴.

За одинадцять місяців – грудня 1908 р. – жовтня 1909 р. – члени філії товариства здійснили 36 поїздок до 31 читальні Коломийського філіального округу, лише у м. Печеніжин було проведено таких п’ять зустрічей, а в с. Коршів – дві. За цей період часу зусиллями керівництва товариства було відкрито шість читалень у селах Раківчик, Рогиця (нині село Городенківського району Івано-Франківської обл.), Назірна, Гуцулівка Коломийського повіту, Ключів великий Печеніжинського повіту, а також, як уже зазначалося, у м. Коломиї читальня при Руському (Українському) народному домі⁹⁵, який, через брак приміщення, був об’єднаний в одну читальню на “кутському передмісті”. Загалом, на кінець 1909 р. до коломийської філії “Просвіти” належало 49 читалень⁹⁶. У проміжку часу з 1 листопада 1909 р. до 12 червня 1910 р. просвітяни філіального осередку з різноманітними цілями (участь у роботі загальних і “довірочних” зборів, відкритті і перевірки читалень; виступи з просвітницько-економічними рефератами) здійснили 25 поїздок у населені пункти краю, відкрили три нові читальні у селах П’ядики, Джурків і Березів вижний (друга читальня “на Лазах”)⁹⁷.

Восени 1910 р. філія “Просвіти” організувала курси для неграмотних жителів краю⁹⁸. Протягом 1909–1914 рр. філія утримувала учнів ремісничо-промислової бурси в м. Коломия, якщо їхні батьки або опікуни були членами “Просвіти”⁹⁹. За словами просвітян, мета її створення – “виховати в патріотичнім дусі молодіж тутешніх шкіл ремісничо-промислових, як також рятувати її перед польонізацією і московщенем, до чого подали собі руки так тутешні польонізатори як і русифікатори”¹⁰⁰. У вересні 1909 р. члени філії товариства взяли на опіку 13 вихованців бурси, з яких 11 навчалися у школі деревного промислу та по одному – у гончарській та в народній школі¹⁰¹. Настоятелем бурси став просвітянин Іван Петришин. З метою виховання української молоді в національному дусі, члени філії товариства взяли на себе обов’язок викладати для своїх підопічних історію Руси-України та історію русько-української писемності (історію української літератури). Вони звернулися до керівництва “Просвіти” з

⁸⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944. Арк. 20, 20 зв.

⁹⁰ Там само. Арк. 20 зв.

⁹¹ Там само. Арк. 36.

⁹² Там само. Арк. 25.

⁹³ Там само. Спр. 2943. Арк. 182, 182 зв.

⁹⁴ Там само. Спр. 2942. Арк. 176.

⁹⁵ Там само. Спр. 2959. Арк. 23.

⁹⁶ Там само. Спр. 2944. Арк. 19 зв., 20.

⁹⁷ Там само. Арк. 21, 21 зв., 22.

⁹⁸ Там само. Спр. 2941. Арк. 55.

⁹⁹ Виділ філії “Просвіти” в Коломиї прийме... *Діло*. 1910. 20 (7) липня. Ч. 158. С. 7. Рубр.: Конкурси бурс; Виділ філії “Просвіти” в Коломиї прийме... *Діло*. 1912. 18 (5) липня. Ч. 8149. С. 6. Рубр.: Конкурси бурс і інститутів.

¹⁰⁰ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944. Арк. 20 зв.

¹⁰¹ Там само. Арк. 17.

проханням подарувати для вихованців ремісничо-промислової бурси 12 книг “Історії України-Руси” О. Барвінського, по одному примірнику “Руської письменності” Ю. Романчука, мапу України-Руси, укладену д-ром Величком¹⁰². В 1913 р. керівний осередок “Просвіти” Коломийського повіту оголосив конкурс на отримання двох стипендій по 50 кор. для учнів, які мали бажання навчатися на 5-місячних зимових курсах садівничо-господарської школи в с. Милування Товмацького повіту (нині село Тисменицького району Івано-Франківської обл.)¹⁰³.

За вказівкою керівництва у м. Львів з початком другого десятиліття ХХ ст. до філії товариства у м. Коломиї почали надсилати звіти про свою діяльність читальні “Просвіта” населених пунктів Коломийського повіту. Так, у червні 1910 р. звіти про свою діяльність надіслали лише вісім читалень: сіл Гуцулівка, Залуччя над Прутом, Кулачківці (нині село Снятинського району Івано-Франківської обл.), Матіївці, Пилипи, Раківчик, Росохач, а також передмістя Надвірнянське м. Коломия¹⁰⁴.

У 1911 р. обраний новий керівний склад філії “Просвіти” у м. Коломия: Іван Чернявський (голова), Іван Фіголь (заступник голови), Іван Петришин (секретар), Іван Біленький (касир), Іван Рудницький (контролер), Євген Данилович, Іван Ткачук, А. Миколаєвич, Теодор Примац, Михайло Гудз¹⁰⁵. За цей рік філія “Просвіти”: провела 33 засідання; мала власну канцелярію, бібліотеку, яка складалася з 302 томів книг; опікувалася 20 вихованцями ремісничо-промислової бурси, яка знаходилася у приміщенні товариства; влаштувала величаві урочистості з нагоди сторіччя Маркіяна Шашкевича (8 грудня)¹⁰⁶, поставила два концерти для вихованців бурси; організувала два з’їзди відпоручників (делегатів) читалень та здійснила 26 люстрацій (перевірок) осередків “Просвіти” у Коломийському повіті; спричинилася до заснування читальні “Просвіти” у с. Дятьківці та “Молочарської спілки” у с. Турка. На 87 громад Коломийського філіального округу: діяли 54 читальні, з яких 42 розвивалися добре, вісім знаходилися у задовільному стані і лише чотири занепадали; загальна кількість членів читалень – 2 509, з них 2 207 чоловіків і 302 жінок; передплачувалося 173 часописи, у бібліотеках читалень налічувалося 5 341 книга. Власні читальняні будинки мали лише шість осередків товариства (у селах Балинці, Вербіж нижній, Жукотин, Іспас, Корнич, Сопів), каси – один, крамниці – сім, шпихліри – один. У двох читальнях функціонували аматорські театральні гуртки, у п’яти – хорові колективи. У селах Коломийщини організовано 14 шевченківських і 18 шашкевичівських “обходів” (урочистостей з нагоди вшанування Т. Шевченка і М. Шашкевича)¹⁰⁷. У середині 1912 р. філія “Просвіти” спільно з філією “Сільського господаря” були організаторами проведення виставки домашнього промислу¹⁰⁸.

У передвоєнний рік, 25 березня 1913 р., на загальних зборах філії “Просвіти” обраний новий керівний склад товариства: голова – професор Євген Данилович, заступник голови – професор гімназії Теодор Примац, секретар – студент Петро Білоскурський, касир – учитель Іван Біленький, члени виділу – урядовці Михайло Гудз, Юліан Колцуняк та учитель Іван Матковський, заступники – гімназійний професор Никифор Даниш, студент Петро Марчишин і містянин Іван Рудницький¹⁰⁹.

Коротко звернемо увагу про створення під орудою філії двох читалень “Просвіти” у м. Коломия – на “кутському передмісті” та імені Тараса Шевченка.

21 січня 1900 р. (за іншими даними 28 листопада 1899 р.¹¹⁰) за участю керівництва філії товариства відбулося відкриття читальні “Просвіти” на “кутському передмісті” у м. Коломия

¹⁰² ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 177, 177 зв.

¹⁰³ Виділ філії Тов. “Просвіта” в Коломиї розписує конкурс... *Свобода. Ілюстрована політична і просвітна часопись*. 1913. 18 вересня. Ч. 38. С. 7. Рубр.: Оповідки.

¹⁰⁴ ЦДІАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2942. Арк. 184.

¹⁰⁵ Там само. Спр. 2944. Арк. 32.

¹⁰⁶ Там само. Спр. 2942. Арк. 194.

¹⁰⁷ Там само. Спр. 2942. Арк. 191; Спр. 2944. Арк. 32, 32 зв., 33, 35.

¹⁰⁸ Там само. Спр. 2942. Арк. 202 зв.

¹⁰⁹ Там само. Спр. 2943. Арк. 32.

¹¹⁰ Бойцан В. Читальня ... С. 42.

(суч. вул. Міцкевича, 47 в). З привітанням виступив голова філії Володимир Глинський, вказавши на важливість створення цього культурно-просвітницького осередку та заохотивши зібраних членів-засновників до праці, ощадності, стійкості у реалізації своїх намірів щодо заснування позичкових кас, шпихлірів і т. д. Його підтримав член філії товариства О. Кульчицький, наголосивши на необхідності ведення економічно-просвітницької праці, адже торговля і промисел потрапили у чужі руки, а “цілий наш доробок, наш гріш кервавий переходить в чужу кишеню”. До складу читальні ввійшло 34 члени, обрано його керівництво: о. Теодозій Курп'як (голова), Леонтій Кузьма (заступник голови), Микола Жураковський, Василь Березовський, Антоній Базак, Антоній Березовський, Петро Яремчук, Стефан Жураковський, Омелян Колодницький¹¹¹.

2 січня 1910 р. відбулися загальні збори осередку, на якому про важливість створення українських кооперативних спілок промовляли представник коломийської філії Н. Даниш та о. Станецький. Обраний новий керівний осередок читальні: О. Кігітчук (голова) (згідно звіту читальні “Просвіти”, переданого до м. Львів, головою осередку був І. Рудницький¹¹²), М. Березовський (заступник голови), І. Рудницький (писар), І. Судак (скарбник), В. Данилюк (бібліотекар), П. Божемська, Розалія Базак. Просвітяни збирали кошти на будівництво власного читальняного будинку. Осередок товариства налічував 73 члени, мав змішаний хор, що складався з 30 хористів, аматорський гурток та невеличку бібліотеку, в якій містилося 260 книг, переважно видання “Просвіти”¹¹³.

Читальня “Просвіти” імені Тараса Шевченка, яка була заснована у листопаді 1908 р., налічувала 80 членів – 60 чоловіків і 20 жінок. До складу керівного осередку входили: Федір Примак (голова), Осип Кігітчук (заступник голови), Юліан Колцуняк (писар), Осип Турянський (касир), Іван Хомяк (бібліотекар), Стефан Ясінчук і Михайлина Рудницька. Цей культурно-просвітницький осередок, за словами краєзнавця Володимира Бойцана, відігравав чи не найважливішу роль в культурному житті міста¹¹⁴. У читальні містилася невелика бібліотека з 36 книг, передплачувалися українські часописи “Свобода” і “Письмо з Просвіти”. Оренда кімнат Руського (Українського) народного дому виявилася за дорогою, а тому читальня “Просвіти” імені Тараса Шевченка у травні 1909 р. об'єдналася з читальнею на “кутському передмісті” і знаходилася у приміщенні останньої¹¹⁵.

У кінці 1908 р. відбулися загальні збори читальні, на яких обрали новий провід: голова – Іван Рудницький, його заступник – Матвій Березовський, члени: писар – Павлина Божемська, касир – Іван Судак, бібліотекар – Василь Данилюк та заступниця виділових – Розалія Базак. Рівень освіченості читальників був доволі високий, тільки шість були малописьменними. Збори читальні “Просвіти” імені Тараса Шевченка супроводжувалися рефератами на національно-патріотичну тематику. Доповідачами були відомі коломийські інтелектуали: Й. Чайківський, Ф. Примак, Р. Шипайло та ін. Функціонував аматорський театральний гурток та хор з 30 співаків. Поступово зростала читальняна бібліотека, яка на початку лютого 1910 р. нараховувала 260 творів у 98 томах. При осередку зав'язали міщанську торгово-промисловою спілку з обмеженою порукою, з якої користали не тільки читальники, але й містяни¹¹⁶.

Таким чином, напередодні Першої світової війни в м. Коломия окрім філії “Просвіти”, функціонували дві читальні – при Руському (Українському) народному домі ім. Тараса Шевченка і на “кутському передмісті”. Також діяли такі українські культурно-освітні, кооперативні і господарські товариства: “Родина” (1889 р. заснування, 96 членів), “Жіночий кружок” (утримував жіночу бурсу, надавав дешеві обіди для незабезпечених школярів), “Кружок українських дівчат”, “Народний дім”, музично-хорове товариство “Коломийський Боян” (59 членів), “По-

¹¹¹ ЦДАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2959. Арк. 9, 9 зв.

¹¹² Там само. Арк. 20.

¹¹³ Там само. Арк. 14; Присутний. З Коломиї. (Читальня “Просвіти” на кутським передмістю). *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. 1910. 20 січня. Ч. 3. С. 5–6. Рубр.: Дописи.

¹¹⁴ Бойцан В. Читальня... С. 42.

¹¹⁵ ЦДАЛ України. Ф. 348. Оп. 1. Спр. 2944. Арк. 20; Спр. 2959. Арк. 35, 35 зв.

¹¹⁶ Бойцан В. Читальня... С. 42.

кутський союз кредитовий”, академічне товариство “Громада”, філія “Сільського господаря”, кредитне товариство “Міщанська спілка”, “Шкільна поміч”, гімнастичне товариство “Сокіл” (69 членів), “Руська захоронка”, філія Руського товариства педагогічного (члени цього товариства: утримували бурсу для учнів руської (української) гімназії; вели семінарійні курси для хлопців і дівчат, а також курси для неграмотних; спробували заснувати курси для неграмотних солдат, але заборонило військове командування), окружний відділ товариства “Взаїмна поміч учителів і учительок” (утримував бурсу для хлопців; при відділі функціонував “Аматорський драматичний кружок” і працювала бібліотека)¹¹⁷.

Отже, “Просвіта” несла в народні маси культуру, знання й національну свідомість і була важливим чинником консолідації галицьких українців. Діяльність культурно-просвітницького товариства регламентувалася статутами. Офіційні документи першої половини 1890-х рр. чітко засвідчують, що у своїй роботі на місцях головний осередок “Просвіти” у м. Львів спирався на філії та читальні. Філія “Просвіти” у м. Коломия, як складова просвітницького руху, відіграла важливу роль у піднесенні національної свідомості українців. Її практичні кроки у кінці XIX – на початку XX ст. стали основним засобом впливу на суспільну думку та підняття культурного рівня жителів краю. Окрім цього, філія виконувала й інше завдання: виявлення в міському і сільському середовищі людей, здатних до розумової праці, залучення їх до суспільно-політичної діяльності з перетворенням у подальшому на провідників нації. За безпосередньої участі її кращих представників стало можливим створення у читальнях драматичних гуртків, оркестрів, бібліотек, крамниць і позичкових кас. Члени філії товариства “Просвіта” регулярно проводили у м. Коломия та селах краю просвітницько-економічні віча, відкриті лекції, урочисті заходи з нагоди вшанування Т. Шевченка і М. Шашкевича. Завдяки активній діяльності філії товариства на початку XX ст. в головному місті Покуття були засновані і діяли дві читальні “Просвіта” – на “кутському передмісті” та імені Тараса Шевченка.

ACTIVITIES AFFILIATE OF THE “PROSVITA” IN THE TOWN KOLOMYIA (late XIXth – early XXth centuries)

Andrii KOROLKO

*State Higher Educational Institution
“Vasyl Stefanyk Precarpathian National University”,
Department of History of Ukraine and methods of teaching history,
Shevchenko St., 57, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine,
e-mail: korolko_andr@ukr.net*

Summary

The article analyzes the activities affiliate of the “Prosvita” in Kolomyia (late XIXth – early XXth centuries).

The statutes of “Prosvita” concerning organization of activity affiliates and reading rooms of the company are analyzed. Affiliates and reading rooms of “Prosvita” were to become centers of cultural revival for Ukrainians of the Austro-Hungarian Empire.

Forms of work and practical steps of activity affiliate of the “Prosvita” in Kolomyia in the investigated period are traced. The affiliate of the “Prosvita” was formed on the foundations of the Ukrainian literary and drama society and the local reading room. The center of the society was opened on February 27, 1877. Its first chairman was Ivan Levitsky. For the first decade, the affiliate did not show much activity in the development of national and cultural life of Ukrainians in the region.

The rise of the society dates back to the last decade of the XIXth century. The affiliate regularly organized cultural, educational and artistic events and prepared reports on its work.

The practical work of the society became more active at the beginning of the XXth century. Members of the affiliate organized educational and economic councils, organized concerts in honor of the memory of T. Shevchenko and M. Shashkevich, gave scientific and educational lectures, opened new reading rooms of the

¹¹⁷ Часть інформаційна. Провідник по Галичині. Ілюстрований календар товариства “Просвіта” на рік звичайний 1910. Львів, 1910. Річник XXXIII. С. 29.

“Prosvita” in the region. However, there were difficulties in the work of the society in connection with the activities of the reading rooms of the M. Kachkovskiy Society and the “Kolomyia society of People’s Unions”, which were in the path of influence of muscovites and radicals.

The activity of two reading rooms of the “Prosvita” in Kolomyia – in the “Kutsky suburb” and named after Taras Shevchenko is covered.

The affiliate of the “Prosvita” in Kolomyia has become the main means of influencing public opinion and raising the cultural level of the region’s residents. Its members found in the urban and rural environment people capable of intellectual work, involved in socio-political activities with the subsequent transformation into leaders of the Ukrainian nation.

Keywords: affiliate, “Prosvita”, reading room, Pokuttia, cultural and educational work, library.

REFERENCES

A. L. (1900, Marsh 3 (16)). Z Kolomyi pyshut nam ... [From Kolomyia write to us ...]. *Dilo*, no. 51, pp. 2–3 (in Ukrainian).

Arsenych, P. (1997). Filiia “Prosvity” v Kolomyi [Affiliate of “Prosvita” in Kolomyia]. *Biuletyn Ivano-Frankivskoho OO VUT “Prosvita” im. T. Shevchenka*, no. 10, pp. 7 (in Ukrainian).

Az Buky. (1894, December 2 (14)). Z Kolomyi pyshut nam ... [From Kolomyia write to us ...]. *Dilo*, no. 270, pp. 3–4 (in Ukrainian).

Boitsan, V. (2001). Chyitalnia [Reading room]. *Entsyklopediia Kolomyishchyny [Encyclopedia of Kolomyishchyna]*. Kolomyia: Vik, Pt. 12, let. Ch, pp. 38–45 (in Ukrainian).

Bratia Zemliaky pokutskoi Rusy-Ukrainy! [Brothers of the countrymen of Pokutian Rus-Ukraine!]. (1901). *Dilo*, October 8 (21), no. 225 and 226, s. 3 (in Ukrainian).

Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv. F. 348 “Prosvita” Society, Lviv. Descr. 1 Case. 2941 (Lists of members of the affiliate in Kolomyia). 1880–1916. 68 p. (in Ukrainian).

Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv. F. 348. Descr. 1 Case. 2942 (Correspondence with the affiliate in Kolomyia about holding meetings, conferences, approval of statutes and other organizational issues). 1889–1913. 223 p. (in Ukrainian).

Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv. F. 348. Descr. 1 Case. 2943 (Protocols of meetings and general meetings of members of the affiliate in Kolomyia). 1897–1938. 115 p. (in Ukrainian).

Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv. F. 348. Descr. 1 Case. 2944 (Reports on the activities of the affiliate in Kolomyia). 1899–1939. 140 p. (in Ukrainian).

Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv. F. 348. Descr. 1 Case. 2953 (Reports, protocols, correspondence and other materials on the activities of the reading room named after T. Shevchenko in Kolomyia). 1899–1937. 76 p. (in Ukrainian).

Chast informatsyina. Providnyk po Halychyni [Information part. Guidebook to Galicia] (1910). *Iliustrovanyi kaliendar tovarystva “Prosvita” na rik zvychayni 1910*. Lviv, Annual XXXIII, p. 29 (in Ukrainian).

Choho khotiat tak zv. radykaly? [What do the so-called radicals want?]. (1891, June 17 (29)). *Dilo*, no. 135, pp. 1–2 (in Ukrainian).

Do Rusyniv z povitiv: Kolomyiskoho, Sniatynskoho, Kosivskoho, Horodenskoho i susidnykh [To the Ruthenians from the counties: Kolomyia, Sniatyn, Kosiv, Gorodenka and neighboring]. (1890, August 3 (15)). *Dilo*, no. 175, p. 1 (in Ukrainian).

Filii “Prosvity”. 10. Filiia “Prosvity” v Kolomyi [Affiliates of “Prosvita”. 10. The affiliate of “Prosvita” in Kolomyia]. (1903). *Zvit z diialnosti Tovarystva “Prosvita” za chas vid 1. sichnia 1902 do 31. hrudnia 1903*. Lviv : Z drukarni Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka [Report on the activities of the Society “Prosvita” for the period from January 1, 1902 to December 31, 1903]. Lviv: Z drukarni Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka, pp. 16–17 (in Ukrainian).

Filii “Prosvity”. 7. Filiia v Kolomyi ... [Affiliates of “Prosvita”. 7. The affiliate in Kolomyia ...]. (1900). *Spravozdanie z diialnosti Tovarystva “Prosvita” za chas vid 1. sichnia 1898 do 31. hrudnia 1899* [Report on the activities of the Society “Prosvita” for the period from January 1, 1898 to December 31, 1899]. Lviv: Z drukarni Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka, pp. 13–14 (in Ukrainian).

Filiia “Prosvity” v Kolomyi [The affiliate of “Prosvita” in Kolomyia]. (1902, May 11 (24)). *Dilo*, no. 105, p. 2 (in Ukrainian).

Filiia “Prosvity” v Kolomyi, ustroiue dnia 22 n. st. marta s. r. velykyi sviatochnyi obkhid v chest Tarasa Shevchenka ... [The affiliate of “Prosvita” in Kolomyia organizes a big festive procession in honor of Taras Shevchenko on March 22 ...]. (1900, February 24 (March 8)). *Svoboda. Politychne, prosvitne i hospodarske pysmo dlia narodu*, no. 8, p. 4 (in Ukrainian).

Harat, R. M. (2000). Filia "Prosvity" v Kolomyi v dokumentakh Tsentralnoho derzhavnoho istorichnoho arkhivu v Lvovi [The affiliate of "Prosvita" in Kolomyia in the documents of the Central State Historical Archive in Lviv]. *Pytannia istorii Ukrainy*, vol. 4, pp. 377–382 (in Ukrainian).

II. Filii "Prosvity" [II. Affiliates of "Prosvita"]. (1904, May 12 (25)). *Dilo*, no. 105, pp. 1–2 (in Ukrainian).

Kolessa, O. (1890, August 15). Perestrii ruskykh chytalen na pidstavi zminy statuta tov. "Prosvity" [Restructuring of Ukrainian reading rooms on the basis of changes in the charter of the society "Prosvita"]. *Narod*, no. 16, pp. 238–239 (in Ukrainian).

Kolomyiske sviato [The Kolomyia holiday]. (1901, October 20 (November 2)). *Dilo*, no. 287, pp. 2–3 (in Ukrainian).

Korolko, A. (2014). "Kolomyiske tovarystvo Narodnykh Spilok": ideolohichni zasady i praktychna diialnist yii oseredkiv na Pokutti (kinets XIX – pochatok XX st.) ["Kolomyia society of People's Unions": ideological principles and practice of its branches in Pokuttia (late XIXth – early XXth centuries)]. *Pytannia istorii Ukrainy*, vol. 17, pp. 68–82 (in Ukrainian).

Korolko, A. (2018). Diialnist oseredkiv tovarystva "Prosvita" na Pokutti naprykintsi XIX – pochatku XX st. (za materialamy chasopysu "Dilo") [Activity of cells of "Prosvita" in Pokuttia at the late XIXth – early XXth centuries (based on "Dilo" newspaper)]. *Pokuttia – kolyska ukrainskoho natsionalnoho derzhavotvorennia*, Ivano-Frankivsk, pp. 237–266 (in Ukrainian).

Korolko, A. (2019). Statuty "Prosvity" – holovnyi chynnyk orhanizatsii diialnosti filii i chytalen ukrain-skykh kulturno-prosvitnykh tovarystv v Halychyni (ostannia tretyna XIX – pochatok XX st.) [Statutes of "Prosvita" – the main factor in organizing the activities of affiliates and reading rooms of Ukrainian cultural and associations in Galicia (last third XIXth – early XXth centuries)]. *Kaluski istorichni studii*, vol. 3, pp. 29–41 (in Ukrainian).

Kryhulets, M. (1902, March 15 (28)). Ohliad narodnoi roboty v Kolomyishchyni (Dopys) [Review of folk work in the Kolomyia County (Post)]. *Dilo*, no. 61, p. 2 (in Ukrainian).

Monolatii, I. (2010). *Tsarisarska Kolomyia. 1772–1918 [Imperial Kolomyia. 1772–1918]*. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV (in Ukrainian).

Narodne sviato Pokutskoi Rusy [People's holiday of Pokutian Rus']. (1901, November 7 (October 25)). *Svoboda. Politychne, prosvitne i hospodarske pismo dlia narodu*, no. 43, p. 2 (in Ukrainian).

Novyi statut Tovarystva "Prosvita" [The new charter of "Prosvita"]. (1891, March 22 (April 3)). *Batvivshchyna*, no. 12, pp. 72 (in Ukrainian).

Pershii ustav dlia Chytalen "Prosvity" ukhvalenyi Holovnym Vydilom tovarystva "Prosvita" u Lvovi dnia 24 n. st. sichnia 1894 r. [The first charter for reading rooms of "Prosvita" of the approved by the headquarters in Lviv of January 24, 1894]. (1894, January 19 (31)). *Dilo*, no. 14, pp. 1–2 (in Ukrainian).

Promova holovy tovarystva "Prosvita" Yul. Romanchuka na zahalnykh zborakh [Speech of the chairman of the society "Prosvita" Yul. Romanchuk at the general meeting]. (1898, January 22 (February 3)). *Dilo*, no. 17, p. 1 (in Ukrainian).

Pysutnyi. (1910, January 20) Z Kolomyi. (Chytalnia "Prosvity" na kutskim przedmistiui) [From Kolomyia. (Reading room of "Prosvita" in the Kutsik suburb)]. *Svoboda. Politychna, prosvitna i hospodarska chasopys*, no. 3, pp. 5–6 (in Ukrainian).

Pismo z Kolomyi. (Prosvitno-ekonomichne viche kolomyiskoi filii "Prosvity") [Letter from Kolomyia. (Educational and economic chamber of the Kolomyia affiliate of "Prosvita")]. (1899, 1900). *Dilo*, no. 286, p. 2 (in Ukrainian).

R. Ia. (1890, October 1). Seliane na zborakh "Prosvity" i "Obshchestva Kachkovskoho" [Peasants at the meeting of "Prosvita" and "Kachkovsky Society"]. *Narod*, no. 19, pp. 285–286 (in Ukrainian).

Reguliamin i instruktsiia dlia vydilu filii "Prosvity" [Rules and instructions for affiliate management of "Prosvita"]. (1908, June 5, May 23). *Dilo*, no. 124, pp. 2–3 (in Ukrainian).

Satyr, O. (1900, March, 3(16)). Z Kolomyi (Populiarno-naukovi vyklady kolomyiskoi filii "Prosvity") [From Kolomyia (Popular scientific lectures of the Kolomyia affiliate of "Prosvita")]. *Dilo*, no. 51, p. 2 (in Ukrainian).

Savchuk, M. (2018). Prosvitiany Halychyny zikhalsia do Kolomyi. *Slovo Prosvity*. Retrieved from: <http://slovoprosvity.org/2018/12/06/prosvityany-halychyny-zjihalysya-do-kolomyji> (in Ukrainian).

Serediak, A. (1993). Diialnist tovarystva "Prosvita" v 1868–1914 rr. [The activities of "Prosvita" in 1868–1914]. *Narys istorii "Prosvity"*. Krakiv, Paryzh, Lviv, pp. 18–42 (in Ukrainian).

Sorok lit diialnosti "Prosvity" [Forty years of activity of the "Prosvita"]. (1908, December 8 (November 25)). *Dilo*, no. 276, pp. 1–2 (in Ukrainian).

Spravozdanie Narodnoho Komitetu. (Dalshe) [Report of the Peoples Committee. (Continuation)]. (1900, June 28 (July 11)). *Dilo*, no. 144, p. 2 (in Ukrainian).

Spravozdanie z diialnosti tovarystva "Prosvita" za chas vid 1 sichnia 1894 r. do 31 hrudnia 1895 r. [Report on the activities of the society of "Prosvita" for the period from January 1, 1894 to December 31, 1895]. (1896, January 5 (17)). *Dilo*, no. 4, p. 2 (in Ukrainian).

Spravozdanie z diiatelnosti Tovarystva "Prosvita" za chas vid 1 sichnia 1892 do 31 hrudnia 1893 roku [Report on the activities of the society of "Prosvita" for the period from January 1, 1892 to December 31, 1893]. (1894, January 15 (27)). *Dilo*, no. 11, pp. 1–2 (in Ukrainian).

Sprawy soimovi [The sejm affairs]. (1890, October 24 (November 5)). *Batktivshchyna*, no. 43 and 44, pp. 542–543 (in Ukrainian).

Tovarystva dlia pidderzhky tovaryskoho i narodnoho zhytia. I. Pershe ruske literaturno-dramatychne tovarystvo v Kolomyi [Societies for the support of social and people's life. I. The first Ukrainian literary and dramatic society in Kolomyia]. (1885). *Iliustrovanyi kaliendar tovarystva "Prosvita" na rik zvychainyi 1886*. Lvov, pp. 84–85 (in Ukrainian).

V kolomyiskim poviti [In the Kolomyia district]. (1899, May 18 (6)). *Svoboda. Pysmo politychne, prosvitne y hospodarske dlia narodu*, no. 19, p. 150 (in Ukrainian).

V kolomyiskim poviti: Zahalni zbory filii tovarystva "Prosvita" v Kolomyi vidbuly sia ... [In the Kolomyia district: The general meeting affiliate of the "Prosvita" in Kolomyia took place ...]. (1899, June 25 (July 7)). *Svoboda. Pysmo politychne, prosvitne y hospodarske dlia narodu*, no. 26, p. 206 (in Ukrainian).

Viche v Kolomyi [Chamber in Kolomyia]. (1899, November 11 (23)). *Svoboda. Pysmo politychne, prosvitne y hospodarske dlia narodu*, no. 46, p. 367 (in Ukrainian).

Vid vydilu. Vydil chytalni v Yspasi pobich Kolomyi skladaie ... [From management. The management of the reading room in Ispas near Kolomyia is ...]. (1896, August 30 (September 11)). *Dilo*, no. 195, p. 3 (in Ukrainian).

Vydil filii "Prosvity" v Kolomyi pryime ... [The management affiliate of "Prosvita" in Kolomyia will accept ...]. (1910, July 20 (7)). *Dilo*, no. 158, p. 7 (in Ukrainian).

Vydil filii "Prosvity" v Kolomyi pryime ... [The management affiliate of "Prosvita" in Kolomyia will accept ...]. (1912, July 18 (5)). *Dilo*, no. 8149, p. 6 (in Ukrainian).

Vydil filii Tov. "Prosvita" v Kolomyi rozpysuie konkurs ... [The management affiliate of "Prosvita" in Kolomyia is announcing a competition ...]. (1913, September 18). *Svoboda. Iliustrovana politychna i prosvitna chasopys*, no. 38, p. 7 (in Ukrainian).

Vydil kolomyiskoi filii "Prosvity" povidomliaie ... [The management of the Kolomyia affiliate of "Prosvita" reports ...]. (1903, March 5 (18)). *Dilo*, no. 52, p. 2 (in Ukrainian).

Vydil tovarystva "Prosvity" na poslidnim svoim zasidaniu ukhvalyv pozhertvuvaty na ruky "Shkilnoi Pomochy" v Kolomyi ... [At its last meeting, the affiliate of "Prosvita" decided to donate to the "School Assistance" in Kolomyia ...]. (1892, September 4 (16)). *Batktivshchyna*, no. 36, p. 180 (in Ukrainian).

Vydil tovarystva "Prosvity" zaraz po Zahalnykh Zborakh tovarystva v Kolomyi zazhadav od uriadu pochtovoho rozslidzhenia ... [The affiliate of the society of "Prosvita" now on General meeting of the society in Kolomyia demanded from the government of postal investigation ...]. (1890, August 28 (September 9)). *Dilo*, no. 194, p. 1 (in Ukrainian).

Z Kolomyi [From Kolomyia]. (1901, May 9 (April 26)). *Svoboda. Politychne, prosvitne i hospodarske pysmo dlia narodu*, no. 17, pp. 2–3 (in Ukrainian).

Z Kolomyi pyshut nam ... [From Kolomyia write to us ...]. (1899, May 21 (June 1)) *Svoboda. Pysmo politychne, prosvitne y hospodarske dlia narodu*, no. 21, p. 166 (in Ukrainian).

Z Kolomyi pyshut nam ... [From Kolomyia write to us ...]. (1898, March 7 (19)). *Dilo*, no. 53, p. 2 (in Ukrainian).

Z Kolomyi. (A nasha narodna robota?) [From Kolomyia. (And our people's work?)]. (1909, February 24 (11)). *Dilo*, no. 40, p. 2 (in Ukrainian).

Z Kolomyi. (Zahalni zbory filii "Prosvity" ...) [From Kolomyia. (General meeting the affiliate of "Prosvita" ...)]. (1908, December 1 (November 18)). *Dilo*, no. 271, p. 2 (in Ukrainian).

Z Kolomyi. Programa kontsertu Shevchenka ustroiuvanoho zakhodom vsikh ruskykh tovarystv dnia 30 maia ... [From Kolomyia. The program of Shevchenko's concert organized by the event of all Ukrainian societies on May 30 ...]. (1901, May 15 (28)). *Dilo*, no. 107, p. 3 (in Ukrainian).

Z Kolomyi. Vydil kolomyiskoi filii "Prosvity" opovishchuie ... [From Kolomyia. The management of the Kolomyia affiliate of "Prosvita" notifies ...]. (1901, March 3 (16)). *Dilo*, no. 50, p. 3 (in Ukrainian).

Zahalni zbory kolomyiskoi filii "Prosvity" ... [General meeting of the Kolomyia affiliate of "Prosvita" ...]. (1894, May 30 (June 11)). *Dilo*, no. 120, p. 3 (in Ukrainian).

Zahalni Zbory tovar. Prosvita [General meeting of "Prosvita"]. (1890, August 11 (23)). *Dilo*, no. 181, p. 1 (in Ukrainian).

Zahalni Zbory tovar. Prosvita. (Konets) [General meeting of “Prosvita”. (The end)]. (1890, august, 13 (25)). *Dilo*, no. 182, p. 1 (in Ukrainian).

Zahalni Zbory tovarystva “Prosvity” v Kolomyi [General Meeting of the society of “Prosvita” in Kolomyia]. (1890, August 18 (30)). *Dilo*, no. 186, August 30 (September 1), no. 187, pp. 1–2 (in Ukrainian).

Zahalni Zbory tovarystva “Prosvity” v Kolomyi [General Meeting of the society of “Prosvita” in Kolomyia]. (1890, August 24 (September 5)). *Batkivshchyna*, no. 34 and 35, September 7 (19), no. 37, September 21 (October 3), no. 38 and 39, pp. 435–441, 466–469, 482–484 (in Ukrainian).

Zanepad Pokutia. (Dopys z Kolomyi) [Decline of Pocuttia. (Letter from Kolomyia)]. (1903, yanuary, 10 (23)). *Dilo*, no. 7, p. 2 (in Ukrainian).

Zuliak, I. (2010). Rol “Prosvity” u poshyrenni ekonomichnykh znan u Skhidnii Halychyni (kinets XIX – pochatok XX st.) [The role of “Prosvita” in disseminating economic knowledge in Eastern Galicia (late XIXth – early XXth centuries)]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, issue 19, pp. 151–160 (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 5 серпня 2020 р.